

WYSTAWY BUGA – SPOSÓB NA BUDOWANIE KRAJOBRAZU POLSKI

BUGA EXHIBITIONS – APPROACH TO BUILDING THE POLISH LANDSCAPE

Sabina Kuc

Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania
Budowlanego

Wystawy ogrodnicze BUGA w Niemczech, w tym ich międzynarodowe edycje IGS, ale także podobne imprezy regionalne LAGA są przedsięwzięciami, które tworzą wizerunek współczesnych europejskich trendów w kształtowaniu krajobrazu. Prowadzą one działalność wielokierunkową, u której podstaw leży kształtowanie wizji współczesnego krajobrazu polegające na budowaniu świadomości krajobrazowej, wzorców edukacji i fizycznym tworzeniu nowych elementów i kompozycji krajobrazowych. Przeniesienie doświadczeń wystaw ogrodniczych BUGA na grunt polski pozwoliłoby na budowanie polskiego krajobrazu według najnowszych standardów.

Słowa kluczowe: *edukacja krajobrazowa, świadomość krajobrazowa, projektowanie krajobrazu, wystawy BUGA, wystawy IGS*

BUGA – Federal Garden Show, IGS – International Garden Show and LAGA – Regional Garden Show in Germany are projects which create the image of contemporary European trends in shaping landscape. They conduct multi-directorial activity that consists in building landscape awareness, a model of education and the real creation of new landscape elements and compositions. Shaping the vision of contemporary landscape underlies this activity. Transplanting BUGA experience into the Polish soil would allow for building the Polish landscape according to the latest standards.

Key words: *landscape education, landscape knowledge (awareness), landscape design, BUGA - Federal Garden Show, IGS - International Garden Show*

Wprowadzenie

Współcześnie na świecie funkcjonuje wiele form festiwalu, biennale, konkursów i wystaw. Są one formą reklamy, edukacji, kształtowania świadomości społecznej i otaczającego świata. Wśród nich poczesne miejsce zajmują imprezy o proveniencji architektonicznej. Historia pierwszych tego typu wydarzeń sięga XVIII stulecia, ale za pierwszą wystawę światową uznaje się Wielką Wystawę w Londynie z 1851 roku (Kuc 2014; Kuc, Zemelka 2015).

U podstaw tych cyklicznych imprez międzynarodowych, ale także krajowych i regionalnych, leży prezentacja dorobku kulturalnego, naukowego oraz technicznego. Są one okazją do wymiany wiedzy i doświadczeń w konkretnych dziedzinach pomiędzy uczestnikami i gośćmi. Z roku na rok można zauważyć wzrost poziomu prezentacji i ilości tematycznych imprez towarzyszących.

W obszarze ogrodnictwa i architektury krajobrazu, znakomitymi przykładami wystaw o zasięgu międzynarodowym są organizowane w Niemczech, Internationale Bauausstellung (IBA) oraz Internationale Gartenschau (IGS), ogólnokrajowe Bundesgartenschau (BUGA) i regionalne Landesgartenschau (LAGA) (50 Jahre Bundesgartenschau 2009; Theokas 2004).

Wystawy BUGA

Prezentacje najnowszych trendów w architekturze krajobrazu, to przedsięwzięcia o charakterze architektonicznym, ogrodniczym i krajobrazowym. W zależności od profilu imprezy prezentowane są przykłady tworzenia obiektów architektury krajobrazu, od prostych ogródków, skwerów poprzez większe założenia parkowe, do dużych miejskich przestrzeni publicznych w powiązaniu z nowinkami technicznymi z zakresu technologii budowlanych, instalacyjnych i materiałowych. Wśród zrealizowanych obiektów pojawiają się głównie koncepcje przekraczające dotychczasowe bariery techniczne oraz mentalne, dając nowe spojrzenie na kształtowanie współczesnego krajobrazu.

Niemieccy architekci krajobrazu mogą konfrontować swoje wizje na wielu imprezach krajobrazowych. Najważniejsze z nich, mające zarazem najdłuższą tradycję, to wystawy BUGA. Organizowane co dwa lata od 1951 roku, są za każdym razem wydarzeniem odbijającym się szerokim echem w środowisku projektantów architektury krajobrazu i innych, zainteresowanych jego kształtowaniem, a także środowisk sektora publicznego i rynkowego (jednostki administracyjne, organizacje społeczne, przedsiębiorstwa, itp.). Licząc w przedziale ostatnich 15 lat, imprezy te odbyły się w: Magdeburgu (1999 r.), Poczdamie (2001 r.), Rostoku (2003 r.), Monachium (2005 r.), Gercze i Ronneburgu (2007 r.), Schwerinie (2009 r.), Koblencku (2011 r.), regionie nad Hawelą (2015 r.) oraz w 2013 r. jako wystawa międzynarodowa IGS Hamburg. Podobnie jak w przypadku wystaw budownictwa, mają duży wydźwięk społeczny, za sprawą pozostawiania w mieście lub okolicy zagospodarowanych przestrzeni publicznych. Są to tereny o wysokim standardzie technicznym i użytkowym w postaci przestrzeni zielonych, parków miejskich, terenów zrekultywowanych, czy poddanych rewitalizacji, które po demontażu ekspozycji związanych z wystawami, służą na co dzień mieszkańcom i turystom (50 Jahre Bundesgartenschau 2009; Theokas, 2004; Mms.com, 2009). Wystawy te budują świadomość krajobrazową i nowe krajobrazy oraz ukierunkowują edukację krajobrazową.

Jak zauważa Przemysław Wolski (Wolski 2016: 3) według C. Trolla, kształtowanie krajobrazu jest jednym z sześciu działów nauki o krajobrazie obok morfologii, ekologii, typologii, chronologii i ochrony. Ponieważ kształtowanie krajobrazu jest dziedziną empiryczną, rozwijaną na podstawie doświadczeń z zakresu planowania i projektowania oraz budowy (urządzenia) wydaje się, że zamysł organizowania projektów podobnych do przykładów niemieckich, jest jak najbardziej właściwy i efektywny.

Według Polskiej Polityki Architektonicznej: *Edukacja architektoniczna powinna być powszechnie dostępna. Zagadnienia związane z przestrzenią otoczenia powinny znaleźć miejsce w programie kształcenia ogólnego* (Polska Polityka Architektoniczna 2011: 29). Takie przekonanie, zwraca uwagę na fakt, iż powszechność w dostępie do wiedzy z zakresu kształtowania przestrzeni już na poziomie ogólnym, powoduje wzrost świadomości krajobrazowej, niezbędnej do kształtowania w nowoczesnym społeczeństwie postaw, wobec szeroko rozumianego środowiska życia. Wystawy BUGA są właśnie takim miejscem, gdzie dokonuje się edukacja powszechna, kierowana do wszystkich grup wiekowych i zawodowych.

Poza wcześniej wymienionymi aspektami, budowanie świadomości krajobrazowej wymaga wielokierunkowych i wielopłaszczyznowych działań. Przyjmując, że *jakość krajobrazu, to jakość naszego życia a świadomość krajobrazu, jego rozumienie oparte na wiedzy o genezie strukturze krajobrazu, procesach i zjawiskach pomiędzy naturą i kulturą jest elementem świadomości kulturowej. Należy tę świadomość kształtować, tak jak kształtuje się wiedzę i świadomość o istnieniu sztuk pięknych* (Chwalibóg, Wolski 2015: 80).

Idąc dalej: *poprzez zaszczepienie świadomości wspólności istnienia człowieka i krajobrazu uzyskamy poprawę jakości krajobrazu – jest to sprzężenie zwrotne, gdyż – dobra kondycja krajobrazu sprzyja dobrej kondycji ludzi* (Chwalibóg, Wolski 2015: 72). Osiągnięcie odpowiedniego poziomu świadomości krajobrazowej procentuje rozwojem edukacji krajobrazowej, co w efekcie daje gwarancje zrównoważonego kształtowania krajobrazu.

Wystawy ogrodnicze BUGA – sposobem na budowanie krajobrazu w Niemczech

Wystawy ogrodnicze BUGA (w tym ich międzynarodowe edycje IGS), ale także podobne imprezy regionalne LAGA prowadzą, jak już wcześniej wspomniano, działalność wielokierunkową, u której podstaw leży kształtowanie wizji współczesnego krajobrazu. Polega ona na budowaniu świadomości krajobrazowej, wzorców edukacji i fizycznym tworzeniu nowych elementów i kompozycji krajobrazowych. Wspomniane budowanie świadomości ma na celu wyrobienie nawyku konsekwentnego działania, tworzenie porządku w pracach badawczych, studialnych i legislacyjnych dotyczących krajobrazu, opracowywanie planów organizacyjnych, finansowych, inwestycyjnych, projektów urbanistyczno-architektonicznych oraz ich wdrażanie (Herde 2015; IBA Hamburg 2011; Lehman 2009; Mms.com 2015; Peters 2011; Ritter 2007; Seelemann 2007; Towards a New City 2012). Krajobrazy, powstające w ramach wystaw, to różnorodne tereny poddane mniej lub bardziej gruntownym przeobrażeniom. Już z początkiem lat 90. na obszarach poprzemysłowych w okolicach Gery wdrożono projekt rekultywacyjny terenów funkcjonującej tu w latach 1947-1990 kopalni rud uranu (ryc. 1), aby w roku 2007 w ramach BUGA 2007 Gera-Ronneburg zaprezentować *Neue Landschaft (Nowy krajobraz)* – obszar powstały w wyniku prac rewitalizacyjnych. Kompleks, po zamknięciu wystawy,

pozostał ogólnodostępnym parkiem, ważnym pod względem rekreacyjnym zwłaszcza dla mieszkańców pobliskich miast (ryc. 2) (Kroger 2007; Seelemann 2007).

Ryc. 1. BUGA 2007, *Neue Landschaft* – w czasie realizacji – Ronneburg, Niemcy (Fot. S. Kuc)

Ryc. 2. BUGA 2007, *Neue Landschaft* – po ukończeniu realizacji w roku 2007, Ronneburg, Niemcy. (Fot. S. Kuc)

Przestrzeń ta mogła zostać korzystnie przekształcona i udostępniona publicznie między innymi dzięki zastosowaniu odpowiedniej technologii umacniania zboczy głębokiego wyrobiska pokopalnianego. W trakcie tworzenia „*Nowego krajobrazu*” (ryc. 1) zachowano dolinę o długości 250 m i spięto jej brzegi mostem nazywanym „*Ogonem smoka*” ze względu na oryginalny kształt, który stał się symbolem miejsca i całej wystawy.

Nowy krajobraz rzeki Havel powstał w ramach BUGA 2015 Havel Region (Herde, 20014, Mms.com 2015; Kuc 2015, Kuc 2016), jako ciąg parków przyległych do jej brzegów: *Brandenburg an der Havel, Premnitz, Rathenow, AMT Rbinow/Stölln i Havelberg*. Każdy z nich posiada swój odmienny charakter i swoistą atmosferę, ale łączy je jedna idea rewitalizacji terenów nadrzecznych (ryc. 3, 4). Celem tych działań było przywrócenie rzece roli łącznika między miastami oraz wykreowanie jej jako oś transportowa. Na rzece uruchomiono żeglugę turystyczną i rekreacyjną, wzdłuż brzegów poprowadzono ścieżki piesze i rowerowe, a niektóre fragmenty zamieniono na reprezentacyjne bulwary.

Ryc. 3. BUGA 2015 – *Packhof, Brandenburg an der Havel, Havelregion, Niemcy* (Fot. S. Kuc)

Ryc. 4. BUGA 2015 – *Packhof, Brandenburg an der Havel, Havelregion, Niemcy* (Fot. S. Kuc)

W Koblencku w ramach BUGA 2011 Koblenz (Peters 2011; Kuc 2016) przedstawiono próbę integracji założenia fortecznego z zabytkową częścią miasta. Kolejką gondolową połączono nie tylko brzegi rzeki, ale również zlokalizowane na nich trzy zespoły parkowe, zrewaloryzowane zgodnie z programem funkcjonalno-użytkowym przedsięwzięcia wystawowego na bazie historycznych założeń (ryc. 5).

Na BUGA 2009 Schwerin (Lehman 2009; Kuc 2016), w otoczeniu zamku nad brzegiem Jeziora Schwerińskiego, zrealizowano siedem ogrodów – każdy z nich odmienny stylistycznie, zaprojektowany z użyciem różnych gatunków roślin i rodzajów materiałów budowlanych. Wśród nich wyróżniał się awangardowy *Ogród XXI wieku* z ażurową bramą-pergolą tworzoną przez „szpaler” żelbetowych ram oraz z imitującą wodę „iluzją podłogą”, wykonaną z grysłu szklanego w kolorze turkusowym (ryc. 6).

Ryc. 5. BUGA 2009 Koblenz – *Kolejka gondolowa*, Koblencku, Niemcy (Fot. S. Kuc)

Ryc. 6. BUGA 2011 Schwerin – *Ogród XXI wieku*, Schwerin, Niemcy (Fot. S. Kuc)

W Hamburgu połączono dwie wystawy: budowlaną IBA 2013 i ogrodniczą IGS 2013 (IBA Hamburg 2011; Kuc 2014; Kuc, Zemelka 2015; Towards a New City 2012). Wspólne tereny wystawowe zlokalizowano na wyspie Elbie, tworząc prototyp miasta zero-energetycznego według koncepcji zakładającej koegzystencję przyrody i techniki (ryc. 7, 8).

Ryc. 7. IGS 2015 Hamburg – *IBA DOCK*, Hamburg, Niemcy (Fot. S. Kuc)

Ryc. 8. IGS 2015 Hamburg – *World of Ports*, Hamburg, Niemcy (Fot. S. Kuc)

Wspólny mianownik BUGA

Prowadzona w ramach wystaw edukacja krajobrazowa, poprzez swoją interdyscyplinarność ma charakter wielopokoleniowy i zarazem międzypokoleniowy. Odwiedzane tereny zostały w pełni przystosowane do ruchu wózków dziecięcych i inwalidzkich, co likwiduje bariery w poruszaniu się grup w różnych przedziałach wiekowych, w szczególności 2- lub 3-pokoleniowych rodzin, które mogą wspólnie zwiedzać stałe i czasowe ekspozycje oraz uczestniczyć w imprezach kulturalno-rozrywkowych. Wydarzenia te dedykowane są do szerokiego spectrum odbiorców, bez względu na wiek czy status społeczny.

Celem wystaw jest również budowanie świadomości krajobrazowej. To zadanie realizowane jest poprzez wielopłaszczyznowe działania. Zaliczyć tu można programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży oraz sprzedaż literatury związanej z ogrodnictwem i architekturą krajobrazu. Ważnym elementem jest zapewnienie kontaktu z przyrodą, poprzez percepcję wystaw wszystkimi zmysłami. Fascynujące są ogrody sensoryczne, których znakomite przykłady prezentowane były na BUGA 1999 w Magdeburgu.

Wystawy ogrodnicze BUGA – sposobem na budowanie krajobrazu w Polsce

Nie sposób nie zauważyć i nie docenić roli dobrego przykładu oddziałującego na sposób myślenia i działania społeczeństwa, jak twierdziła Malwina Rouba (Rouba 2011: 119). Tak rozumiana powszechna edukacja krajobrazowa społeczeństwa powinna być prowadzona *w trosce o jakość przyszłych krajobrazów Polski* (Chwalibóg, Wolski 2015: 95).

Sposób na kształtowanie krajobrazu prezentowany na przywoływanych wystawach niemieckich, jako dobry przykład mógłby zostać zaimplementowany w Polsce, zarówno pod względem organizacyjnym, projektowym, jak i wykonawczym, a tym samym stać się przyczynkiem do rozwoju koncepcji budowania współczesnego krajobrazu. Całokształt takich lub podobnych działań, niewątpliwie pomógłby w organizacji i promocji inicjatyw o charakterze lokalnym, regionalnym lub o szerszym zasięgu.

Sprawdzona na gruncie niemieckim formuła propagowania kultury krajobrazowej z całym jej potencjałem medialnym, dydaktycznym i materialnym, mogłaby przynieść podobne efekty na naszym gruncie. Wydaje się, że mimo różnic w prawodawstwie, poziomie świadomości krajobrazowej czy edukacji w jej zakresie, poparcie społeczne w Polsce dla takich działań rośnie.

Można też, jak pisze G.A. Buczek, podejmować wiele *dobrych działań w przestrzeni także na podstawie obecnych przepisów, a nie dopiero po ich radykalnej zmianie* (Buczek 2015: 266).

Szereg publikacji z ostatnich lat potwierdza konieczność wprowadzenia stosownych zmian legislacyjnych w sferze planowania i zagospodarowania przestrzennego, edukacji, podatków i innych dziedzin dotyczących kwestii związanych z projektowaniem, kształtowaniem, pielęgnowaniem i użytkowaniem krajobrazu.

Podsumowanie

Przyjęte za przykład cykliczne wystawy BUGA, są przedsięwzięciami, które tworzą wizerunek współczesnych europejskich trendów w kształtowaniu krajobrazu.

Przeniesienie doświadczeń wystaw ogrodniczych BUGA na grunt polski pozwoliłoby na szerszą edukację społeczną podnoszącą szeroko pojętą świadomość krajobrazową i tym samym kierunkowałoby budowanie polskiego krajobrazu według najnowszych standardów.

Bibliografia

- Buczek, G.A. (2015). *O potrzebie powszechnej edukacji dotyczącej przestrzeni, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego*. [w:] Ratajski, S., Ziółkowski, M. (red.). *Krajobraz kulturowo-przyrodniczy z perspektywy społecznej*. [pdf] Warszawa: Polski Komitet d/s UNESCO. Narodowe Centrum Kultury, s. 71-96. [za:] <http://www.unesco.pl/sourceskraj/index-315.html> [dostęp: 09.09.2016].
- Chwalibóg, K. (red.). (2011). *Polska Polityka Architektoniczna, Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*. wyd. II, poprawione i poszerzone. Polska Rada Architektury, Stowarzyszenie Architektów Polskich, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Izba Architektów RP.
- Chwalibóg, K., Wolski, P. (2015). *To co ważne dla przeciwdziałania destrukcji krajobrazu* [w:] Ratajski, S., Ziółkowski, M. (red.). *Krajobraz kulturowo-przyrodniczy z perspektywy społecznej*. [pdf] Warszawa: Polski Komitet d/s UNESCO. Narodowe Centrum Kultury, s. 71-96. [za:] <http://www.unesco.pl/sourceskraj/index-315.html> [dostęp: 09.09.2016].
- Herde, L. (2014). *BUGA 2015 Havelregion. Von Dom zu Dom – Das blaue Band der Havel. Das offizielle Buch zur Bundesgartenschau*. Schelfbuch Verlag.
- IBA Hamburg. (2011). *Project and Concepts, Catalogue for the Interim Presentation 2010*. Jovis Verlag und IBA Hamburg.
- *50 Jahre Bundesgartenschauen*. (2009). Bonn: Deutsche Bundesgartenschau.
- Kroger, S.I. (2007). *Bundesgartenschau 2007*. „Garten+Landschaft”, (6/2007), s. 8-15.
- Kuc, S. (2016). *2015 Buga Havelregion – Water Conception* In: *16th International SGEM GeoConference on Nano, Bio and Green Technologies for Sustainable Future*, Albena, Bulgaria, (Vol. 4), pp. 231-238.
- Kuc, S. (2014). *Technologies and Innovations at the IBA and IGS Exhibitions – Hamburg 2013*, „Technical Transaction” CUT, (8-A/2014), pp. 19-26.
- Kuc, S. (2015). *Hamburg 2013 Architecture and Sustainability* In: *International Practice and Research Conference: Urban Architecture and Sustainability*, Minsk, Belarus, pp. 184-189.
- Kuc S. (2016). *Water Composition at Buga Exhibition 2007-2015*, 3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2016, Arts, Performing Arts, Architecture and Design, Albena, Bulgaria, pp.625-632.
- Kuc, S., Zemelka, G. (2015). *2013 IBA Hamburg – Water technologies and water space* In: *2nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2015, Arts, Performing Arts, Architecture and Design, 26.08 – 01.09.2015*, Albena, Bulgaria, (Vol. 4), pp. 231-238.
- Lehman, J. (2009). *BUGA 2009 Schwerin – Sieben Gärten mittendrin: Der offizielle Wegweiser durch die Gärten der Bundesgartenschau*, „Schelfbuch Verlag”.
- Peters, M. (2011). *Koblenz verwandelt: Das offizielle Buch zur BUGA 2011*. Schelfbuch Verlag.
- Ritter, C. (2007). *Der Howiesenpark in Gera*. Gartenpraxis (5/2007), pp. 49-51.
- Rouba, M. 2015. *Rola samorządu w kształtowaniu krajobrazu* [w:] Ratajski, S., Ziółkowski, M. (red.). *Krajobraz kulturowo-przyrodniczy z perspektywy społecznej*. [pdf] Warszawa: Polski Komitet d/s UNESCO. Narodowe Centrum Kultury., s. 71-96. [za:] <http://www.unesco.pl/sourceskraj/index-315.html> [dostęp: 09.09.2016].
- Seelemann, G.D. (2007). *Die Neue Landschaft Ronneburg*, „Gartenpraxis” (5/2007), s. 46-48.

- *Towards a New City.* (2012). *A Guide to the Elbe Islands and the Project of the IBA Hamburg*, Hamburg: Internationale Bauausstellung.
- Theokas, A.C. (2004). *Grounds for Review. The Garden Festival in Urban Planning and Design*. Liverpool: University Press.
- Wolski, P. (2016). *Nowa rola architekta krajobrazu*, [prezentacja powerpoint] XIX Forum Architektury Krajobrazu, *Krajobraz polski – cudze chwalicie. Kształtowanie i ochrona rodzimego krajobrazu*, Rzeszów, Sanok, Polańczyk, Kalwaria Pałacowska, 09-11.06.2016.
- Mms.com. (2009). Oficjalna strona: Deutchen Bundesgartenschau Gesellschaft mbH. [online] Dostępne na: <http://bundesgartenschau.de/buga-iga/bisherige-gartenschauen/buga-schwerin-2009.html>, [dostęp: 29.06.2016].
- Mms.com. (2015). Oficjalna strona: Tourismusverband Havelland e.V. [online] Dostępne na: <http://www.havelland-tourismus.de/buga-2015/>, [dostęp: 10.05.2016].